

enhver skal dø-, undtagen helvede er jeg bange for; men gud skal råde for, hvor jeg skal leve (efter døden).

(*Den Norsk-Islandske Skjaldedigtning*, B/Bd. 1, s. 158f.; s. 163).

Noter

- 1) Hlidskjalf: Odins højsæde, hvorfra han ser ud over verden.
- 2) husnare: Snarrådige; som er hurtig til at finde på råd.
- 3) Konge/Sygnernes fyrste: Høvdingen i Sogn (Vest-Norge).
- 4) utyskerne: Jætterne
- 5) Se note 3.

Kildetekst 48

Ælnod: Om nordboerne

[Ælnod var munk i Skt. Knuds Kloster i Odense; skriftet er affattet ca. 1120:]

Ti, for at jeg skal minde om, hvad de gamle fortælle: fra den tid af, da biskop Poppo¹, højærværdig ihukommelse, ved at tage på gloende jærn uden at brænde hånden og ved at gå hen over gloende jærnplader uden at brænde fødderne havde vist ved et vidnesbyrd fra Gud selv, at Kristus i sandhed er Guds søn og er den ene sande Gud, er det danske folk ved Jesu Kristi nåde til denne dag blevet ved med at holde på og værne om troen, som de havde modtaget. Sveerne² derimod og Goterne³ synes vist nok, så længe alt går efter deres ønsker og falder godt ud for dem, at holde de kristnes tro og navn i ære; men når modgangens vind blæser, og der kommer misvækst på jorden og tørke i luften eller jævnlige storme og uvejre, fjendtlige overfald, hærgning af ilden, da hjemsøge de det trossamfund, som de hidtil syntes at agte højt endog i dets navn, og det er ikke blot med hadefulde ord, men også i gerning, idet de plage de troende og ville jage dem ud af landet. Her var det, at den fromme biskop Eskil⁴, som kom fra Anglernes herlige land⁵ for at forkynde troens evangelium for det vilde og grumme folk, blev ved hedningenes grumhed og vanvid taget bort fra den forgængelige verden for det sande vidnesbyrds skyld og under englenes lovsang gik til det høje, hvor han lever evindeligt. Men de Nordboer, som efter deres lands beliggenhed kaldes Normanner og Isonier, hvilke også på grund af vinterens strængthed og det langvarige islæg i disse egne, både i deres eget og i det normanniske og danske sprog kaldes Islændere, holde vel i det hele fast ved kristelig sæd og skik; men på grund af landenes ufrugtbarhed og mangel på føde gøre de læren skam ved at nyde forbudte spiser på fastedagene og i fastetiden. Det er jo fra norden,

som Herren siger ved profeten⁶, at fordærvelsen skal brede sig ud over hele jordens flade. Derfor ville de omtalte folkeslag, stivnede i gammel vantros kulde, næppe nogensinde leve op igen i troens varme og komme helt ud af vantroens favntag; ti både ville de med deres menneskelige fornuft trænge ind i troens hemmeligheder, hvilket er de dødelige forment, og de sætte deres egen skik over Guds retfærdighed, de holde det for skam af gudsfrygt at bryde med de gamle skikke, hvad enten disse stemme med eller stride mod kristendommens fordringer.

(Ælnod: *Kong Knud den Hellige*, s. 7É.).

Noter

- 1) biskop Poppo: Jf. kildetekst 49.
- 2) Sveerne: Svenskerne.
- 3) Goterne: her: Beboerne på Gotland.
- 4) biskop Eskil: Blev dræbt af hedningekongen Blot-Sven i 11. årh.; ved hans grav kom senere byen Eskilstuna til at ligge.
- 5) Anglernes herlige land: Anglia (sydøstlige England).
- 6) profeten: Jesaja 14,31.

Kildetekst 49

Widukind: Poppo bærer jernbyrd for kong Harald Blåtand

[Saksen Widukind var munk og skrev i sidste halvdel af 900-årene sine landsmænds krønike. Andre lande – som her Danmark – inddrages også:]

De Danske var fra gammel Tid¹ af Kristne, men ikke desto mindre vedblev de at tjene Afguderne med hedensk Dyrkelse. Nu hændte det imidlertid, at der ved et Gæstebud, ved hvilket Kongen var til Stede, opstod et Ordskifte om Gudsdyrkelsen; Danskerne indrømmede vel, at Kristus var en Gud, men de andre Guder var større end han, fordi de viste de dødelige mægtigere Tegn og Undere. Men i Modsætning hertil vidnede en Præst ved navn Poppo, der nu som Biskop² lever sit liv i streng Askese,³ at der kun er een sand Gud, Faderen med den enbaarne Søn, vor Herre Jesus Kristus, og den Hellig-Aand, men at Afgudsbillederne var onde Aander og ikke Guder. Da spørger Kong Harald, om hvem det hedder sig, at han er hurtig til at høre, men sen til at tale, om han er villig til selv at træde i Skranken for denne Tro for at bevise dens Sandhed. Ufortøvet svarer han ja. Men Kongen befaler, at Præsten skal holdes i Forvaring til den følgende Dag. Den næste Morgen giver han Befaling til, at et meget tungt Stykke Jern skal kastes paa Ilden og gøres glødende, og derefter paalagde

han Præsten at bære det glødende Jern for den katolske Tro. Den Kristi bekender griber uden at betænke sig Jernet og bærer det saa længe, som Kongen selv finder for godt; saa viser han alle sin uskadte Haand og godtgør derved den katolske Tros Sandhed for enhver. Da Kongen havde set dette, omvendte han sig, paabød, at Kristus alene maatte dyrkes, og forlangte af de Folk, der var ham undergivne, at de skulde forkaste Afguderne; og Guds Præster og Tjenere viste han fra den Dag af den dem tilkommende Ære.
(*Kirkehistoriske Læsestykker III*, s. 12f.).

Noter

- 1) fra gammel Tid: Heri ligger formentlig en propagandistisk overvurdering af Ansgars mission ca. 100 år tidligere, hvorved samtidig anklagen mod de forhærdede hedninger forstærkes.
- 2) Biskop: Biskop af Slesvig.
- 3) Askese: Poppo fortsatte som biskop med at efterleve munkereglerne.

Kildetekst 50

Rimbert: Ansgars mission i Danmark omkring 850

Saa snart vor Fader¹ havde overtaget Bremer-Stiftet og saaledes allerede dengang havde Raad til at give noget bort, begyndte han paa ny i sin inderste Sjæl at brænde af Begærlighed efter i Danmark at arbejde, hvad han kunde for Kristi Navns Skyld.

Derfor besøgte han jævnlig *Haarik*, som den Gang var Enekinge i Danmarks Rige, og søgte ved Foræringer og ved at vise ham alle de Tjenester, han kunde, at gøre sig gode Venner med ham for med hans Tilladelse at kunne faa Magt til at udføre Prædikeembedet i hans Rige. Thi alt imellem sendtes han til ham i kongeligt Ærinde og udførte med Iver og Troskab, hvad der hørte til Fred og Forbund og til Nytte for begge Riger².

Derved lærte ovennævnte Kong *Haarik* den hellige Mands Troskab og Retskaffenhed at kende, begyndte højlig at elske og ære ham, brugte gerne hans Raad og fik saadan Fortrolighed til ham i alle Ting, at han endog lod ham være med, naar han i Løndom forhandlede med sine Raadgivere om Rigets Anliggender. Ja, skulde der sluttet noget Forbund mellem Folket i dette Land, nemlig Saksen, og hans Rige, vilde han ikke, at det skulde stadfæstes uden paa hans Ord; thi det, sagde han, kunde han ganske stole paa, hvad Ansgar baade billigede og lovede.

Da han saaledes havde vundet *Haariks* Fortrolighed, søgte han ogsaa at overtale ham til at blive kristen. Kongen hørte villig paa alt, hvad han fortalte ham af den hellige Skrift, og gav det den Ros, at det var meget

godt og i Sandhed gavnligt, og sagde, at han glædede sig meget derved, og at han gerne vilde vinde Kristi Yndest. I Følge dette ønske begyndte vor hellige Fader rent ud at raade ham at vise den Herre Kristus den Villighed, der vilde være ham allerkærest, nemlig at tillade, at en Kirke blev bygget i hans Rige, hvor en Præst til enhver Tid kunde være til Stede og udstrø Guds Ords Sæd og meddele Daaben til enhver, som vilde tage derimod.

Det indrømmede han med største Velvilje, og i *Slesvig*, en Søstad i hans Rige, som var meget skikket dertil og ligger nær ved vor Egn, et Sted, hvor Købmænd kom sammen fra alle Kanter, tillod han ham at bygge en Kirke og gav ham en Grund, hvor Præsten kunde bo; ligeledes gav han den Tilladelse, at hvém i hans Rige der vilde maatte blive kristen.

Da vor Herre og Biskop havde faaet denne Tilladelse, satte han straks i Værk, hvad han længe havde ønsket: han byggede dér en Kirke til den hellige Guds Moder Marias Ære og indsatte en Præst; og nu begyndte Guds Naade paa dette Sted at vokse og bære Frugt. Thi der var alt tilforn mange kristne, som havde været døbt enten i Dorstad eller i Hamburg, – blandt dem var nogle af de mest ansete i samme By – og de var glade ved, at der gaves dem Lejlighed til at udøve deres kristne Gudsdyrkelse.

Mange andre, baade Mænd og Kvinder, fulgte deres Eksempel, forlod den overtroiske Afgudstjeneste, omvendte sig til Troen paa Herren og blev døbt. Og der blev en stor Glæde paa det Sted, saa at endog Mennesker af dette Folkefærd (Sakserne) uden al Frygt, hvad før ikke lod sig gøre, og Købmænd baade herfra og fra Dorstad frit søgte til samme By, og det gav Anledning til, at der blev Overflødighed paa alt godt³.

Og medens mange, som dér var døbt, levede længe efter, var der en utallig mængde⁴, som i deres hvide Daabsdragt derfra steg op til det himmelske Rige; thi de lod sig villig korse⁵ for at blive Lærlinge, hvorfor de fik Lov til at gaa ind i Kirken og være til Stede ved de hellige Handlinger, men de opsatte dog at modtage Daaben, idet de tænkte, det var bedst at blive døbt ved deres Livs Ende, for at de, rensede ved Salighedens Bad, kunde rene og ubesmittede uden noget Ophold gaa ind gennem det evige Livs Porte.

Der var ogsaa mange syge hos dem, som naar de saae, at de forgæves havde ofret til Afguderne for deres Frelse og var opgivne af deres nærmeste, tog deres Tilflugt til Guds Barmhjertighed og lovede, at de vilde blive kristne, og som, naar de havde ladet Præsten hente og havde modtaget Daabens Naade, straks blev helbredede af den algode Gud.

Saaledes voksede paa dette Sted Guds forbarmende Naade, og en Mængde af Folket blev omvendt til Troen paa Herren.
(*Rimbert: Ansgars levned*, s. 126-129).

Noter

- 1) vor Fader: Ansgar, Rimberts forgænger. Der hentydes til det tidspunkt, hvor Ansgar overtog bispesædet Hamburg-Bremen år 847.
- 2) sendtes til ham...: Ansgar har fungeret som udsending fra sin konge, Ludvig den Tyske, til kong Haarik af Danmark.
- 3) Overflødighed paa alt godt: Den materielle velstand stiger i takt med, at flere købmænd – heriblandt kristne – kommer til Slesvig.
- 4) en utallig Mængde: Rimbart overdriver.
- 5) korse: Det var almindeligt at lade sig "primsigne", dvs. modtage korsets tegn og vente med dåben til dødslejet. De primsignede kunne deltage i første del af messen.

Kildetekst 51

Olaf Trygvesons saga: Olav Trygvesons mission

Efter dette drog Kong Olaf med hele sin Hær til Trøndelagen,¹ og da han kom ind paa Mæren,¹ fandt han der de Trønder-Høvdinge, der var de mest haardnakkede Kristendomsfjender, og sammen med dem de Storbønder, der hidtil havde holdt Blotene oppe dér. Det var lige saa stor en Folkemængde som sidst paa Frostatinget.² Kongen bød, at Tinget skulde sættes, og begge Hærene gik fuldt væbnede til Tingstedet, hvorpaa Kongen stod op og i en Tale forlangte, at Folket skulde lade sig kristne. Atter tog Jæruskæg Ordet paa Bøndernes Vegne og sagde, at de nu lige saa lidt som før vilde taale, at Kongen brød deres gamle Love. "Vi vil, Konge", sagde han, "at du skal blote, som Kongerne her i Landet har gjort før dig". Bønderne hilste hans Tale med høje Bifaldsraab og sagde, at som Skægge forlangte det, skulde det være. Kongen sagde da, at han vilde gaa ind i Hovet med dem og se de Skikke, der brugtes, naar man blotede. Det Forslag tilfredsstillede Bønderne, og hele Forsamlingen fulgtes derpaa ad til Helligdommen.

Kong Olaf gik nu ind i Gudehovet sammen med enkelte af sine Mænd og nogle faa af Bønderne. Da han kom hen, hvor Gudebillederne sad, fik han øje paa Tor, der som den mest ærede af Guderne var smykket med Guld og Sølv. Kong Olaf løftede da en guldbeslagen Stavøkse³, han havde i Haanden, og slog til Tor med den, saa han ramlede ned af Stolen, og i det samme sprang Kongsmændene frem og styrtede alle de andre Guder ned fra deres Sokler. Medens dette gik for sig inde i Hovet, dræbte Kongsmændene Jærnskæg uden for Hovets Dør, og da Kongen kom ud til sine Mænd, bød han bønderne vælge mellem to Vilkaar, enten at lade sig døbe paa Stedet eller møde ham i Kamp. Efter Skægges Fald var ingen i Bondehæren Mand for at rejse Mærke⁴ imod Kong Olaf, og de valgte derfor at underkaste sig Kongen og lyde hans Bud. Kong Olaf lod da alle de tilste-

deværende Bønder døbe og tog Gidsler af dem til Sikkerhed for, at de vilde holde fast ved deres Kristendom. Derefter lod Kong Olaf sine Mænd overfare alle Trøndelagens Fylker; der var nu ingen, der talte imod Kristendommen, og alt Folket i Trøndelagen blev døbt.

5 (Snorre Sturluson: *Heimskringla*, bd. 1, s. 258f.).

Noter

- 1) Trøndelagen/Mæren: Trøndelagen udgøres af egnene omkring Trondhjem-fjorden. Mæren ligger i bunden af fjorden.
- 2) Frostatinget: Trøndelagens tingstævner blev holdt på halvøen Frosta ved Trondheimsfjorden.
3. Stavøkse: Langskaftet økse.
4. rejse Mærke: Hæve kampfanen.

Kildetekst 52

Kristendomssaga: Kristendommen vedtages på altinget

Dagen efter stod Torgejr op og sendte Bud om i Boderne, at Folk skulde gaa til Lovbjerget, og da de kom did, sagde han, at det tyktes ham, det vilde komme til at se vanskeligt ud i Landet, naar Folk ikke længer skulde have én Lov; han bad dem ikke gjøre saa og sagde, at der vilde komme Kamp og Ufred ud deraf, og det vilde lægge Landet øde. Han fortalte ogsaa, at der engang havde været to Konger, den ene i Danmark, han hed Dag, den anden i Norge, han hed Tryggve; de havde længe ligget i Strid, indtil Landsens Folk i begge Rigerne tog Styret fra dem og sluttede Fred imellem dem, skjønt de selv ikke vilde, men Enden blev, at faa Vintre efter sendte de hinanden Gaver, og siden var der Venskab imellem dem til deres Død. "Og tykkes det mig raadeligst, at vi ikke lade dem raade, som gaa hidsigt imod hinanden i denne Sag, men at vi midle saaledes imellem dem, at begge Parter faa noget ud deraf, og at vi alle have én Lov og én Tro, thi det er vist, at bryde vi Loven, da bryde vi Freden". Da Torgejr havde talt til Ende, sagde begge parter, at de Love, han fremsagde, skulde staa ved Magt, og kjendte Torgejr da for Lov, at alle skulde døbes og tro paa én Gud her paa Island; men om Børneudsættelse og om at spise Hestekjød skulde de gamle Love gjælde¹; Folk kunde blote i Løn, om de saa vilde, men blev det bevist med Vidner, skulde der være Fredløsheds Straf derfor. Nogle Vintre derefter blev ogsaa dette Hedenskab afskaffet. Alle Nordlændinger og Sønderlændinger bleve døbt i det varme Bad i Laugardalen, da de red fra Tinge, thi de vilde da ikke gaa i koldt Vand. Da Runolf blev døbt, sagde Hjalte: "Saa lærte vi dog den gamle Gode at

gumle paa Saltet²." Alt Tingfolket blev døbt da de red hjem. De fleste fra Vestfjordene bleve døbte i det varme Bad i den søndre Reykjardal, dem kom Snorre Gode længst med³.
(Billeder af Livet paa Island-Islandske Sagaer, s. 240f.).

Noter

- 1) Børneudsættelse/spise Hestkjød...: Begge dele skulle altså fremdeles være tilladt.
- 2) gumle paa Saltet: Det var skik, at hedningerne, når de blev døbt, fik salt i munden. Skikken havde sin forudsætning i en gammel, eksorcistisk brug af saltet. På baggrund af saltets faktiske konserverende virkning forestillede man sig allerede i den tidlige kristendom, at man med salt kunne bevare de nyomvendte mod djævelens (= hedenskabets) anslag.
- 3) dem kom Snorre Gode længst med: Snorre Gode arbejdede for indførelse af kristendommen, og som høvding var han ansvarlig for sit område.

Kildetekst 53

Vølvens Spådom: Ragnarok og den ny tid

[En vølv skuer ind i fremtiden og beretter for Odin:]

<p>44. Garm¹ glammer højt ved Gniphahulen, Lænken slides, da løber Ulven; 5 fjernt ser hun² Fortid, frem ser jeg længere; af Ragnarok ramt Stridsguder.</p>	<p>46. Glædes Mims Sønner⁴, og manges Skæbne varsler det gamle Gjallarhorn;⁵ højt blæser Heimdal, Hornet er løftet, mæler Odin med Mims Hoved⁶.</p>
<p>10 45. Broder skal blodigt med Broder strides, og Søkendbørn Slægtsbaand bryder, Haardhed skal herske, 15 Hor saa vide, Krigstid, Kamptid, kløvne Skjolde, Vargtid³, Vindtid, til vor Tid endes, 20 da ingen Mand andre skaaner.</p>	<p>47. Skælver ældgamle Ask⁷ rodfastet, lydt klager Yggdrasil, men Jætten⁸ løses; 15 Harm slaar alle paa Hels Veje, til en af Surts Slægt den øder⁹.</p>
	<p>48. Hvad er med Aser? Hvad er med Alver?¹⁰</p>

<p>gnyr¹¹ al Jætteland, Aser er paa Tinge, stønner Dværge ved Stendøre, 5 vejkendt Bjergfolk¹². Ved I nu alle Ting selv?¹³</p>	<p>53. Harm da føler Hlin²³ anden Gang²⁴, naar Odin skal mod Ulv dyste 5 og Beles lyse Bane²⁵ mod Surt, da falder Friggs Fryd²⁶ i Kampen.</p>
<p>10 49. Garm nu glammer højt ved Gniphahulen, Lænken slides, da løber Ulven; fjernt ser hun Fortid, frem ser jeg længere: af Ragnarok 15 ramt Stridsguder.</p>	<p>54. Garm nu glammer højt ved Gniphahulen, Lænken slides, da løber Ulven; fjernt ser hun Fortid, frem ser jeg længere: af Ragnarok ramt Stridsguder.</p>
<p>20 50. Hrym¹⁴ ager østfra, hæver Skjoldranden, i Jættevrede krummes Jordstaven¹⁵; Orm pisker Havet, men ørn¹⁶ skriger, slaar Næb i Ligkød, Naglfar¹⁷ løses.</p>	<p>55. Da kommer Kamp- faders kække Ætling, Vidar²⁷ kæmper mod Valdyret²⁸; han i Hvedrungs Ætling²⁸ 25 hugger Sværdet haardt i Hjertet, hævner Sejrfader²⁹.</p>
<p>30 51. Skib stævner østfra, Skarer fra Muspel¹⁸ mod Land sejler, og Loke styrer; ud med Ulv drager 30 hver een blandt Turser¹⁹, dem følger Byleists Broder²⁰ paa Færd.</p>	<p>56. Da kommer Hlodyns høje Ætling³⁰, nu Odins Søn mod Orm³¹ dyster; vred fatter Verdens Vogter³² Sværdet, uden Liv ligger Lande øde; frem gaar ni Fjed Fjørgyns Ætling³³, tryk ved Ryet, 40 tungt, dødsmærket.</p>
<p>35 52. Surt drager syd fra med Sals Øder²¹, Solen rammer Sværd gudbaaret²²; Fjeldvæg falder 40 paa fælt Troldtøj, til Hel gaar Vejen, men Himlen kløves.</p>	<p>57. Solen sortner, synker Jord i Hav,</p>